

Wicklein, die tot de kamp-SS van Ravensbrück behoord en daar wel eens soortgelijke gebeurtenissen meegemaakt had, opdracht de negen-en-tachtig vrouwen te straffen door hen één nacht staande te laten doorbrengen in een van de cellen van de 'bunker'. Doordat twee van de vrouwen inmiddels naar het *Aussenkommando*-Den Bosch overgebracht waren en één vrouw vrijgelaten was, waren het er zes-en-tachtig die, met Non Verstegen als zeven-en-tachtigste, op zaterdagavond 15 januari '44 over twee cellen van de 'bunker' verdeeld werden. Daarbij werd eerst één cel, cel 115, volgepropt (Grünewald dudde persoonlijk mee) en in die ene cel kwamen ca. zeventig vrouwen terecht. Het was een ruimte met een vloeroppervlak van 9 vierkante meter en een hoogte van 2.37 meter en er bevonden zich maar twee kleine vensters in die op zichzelf een handbreedte geopend konden worden maar gesloten waren toen de cel volgepropt werd en, aldus Grünewald, gesloten moesten blijven. De celdeur ging dicht.

De vrouwen in cel 115 kregen het spoedig benauwd. Na een paar uur wrikken kon men een van de twee raampjes open krijgen, maar dat hielp niet voldoende. Enkele vrouwen vielen flauw, sommige van dezen kwamen niet meer bij en halverwege de nacht werd geconstateerd dat al één vrouw overleden was. Er werd om hulp geroepen, vruchteloos. 'Op het laatst', aldus A. Hiemstra-Timmenga die het gebeurde nauwkeurig onderzocht heeft, 'stonden degenen, die nog niet bewusteloos of gestorven waren, allen achter elkaar met een schouder tegen de muur, terwijl de andere vrouwen in twee hopen, waarvan de grootste een meter hoog was, in het midden van de cel opgestapeld lagen.'¹

Toen de deur van cel 115 op zondagochtend 16 januari geopend werd, bleken tien vrouwen gestorven te zijn. Consternatie bij Grünewald! Hij begreep heel wel dat wat zich afgespeeld had, buiten het kamp bekend zou raken en de haat tegen de Duitsers zou doen toenemen. Notabene, Rauter persoonlijk had hem opgedragen, terdege rekening te houden met de moeilijke positie van de bezetter! Op zondagmiddag wendde zijn adjutant, Wicklein, zich tot *Hauptlagerarzt* Wolter en vroeg deze of hij ter vermijding van een schandaal valse overlijdensverklaringen kon afgeven. Dr. Wolter weigerde. De tien stoffelijke overschotten werden gecremeerd, Grünewalds superieuren in Den Haag en Berlijn werden niet ingelicht.

Maar wat Grünewald gevreesd had, geschiedde. Al op zondag waren velen in het kamp ervan op de hoogte wat zich in cel 115 afgespeeld had. Een

¹ A. Hiemstra-Timmenga in *Nederland in oorlogstijd*, III, 6 (nov.-dec. 1948), p. 7.